

az utóbbiakról szól: egy gyengülőben lévő magyar szórványközösség életét, nyelvét, gondolkodását, hagyományait közvetítve nekünk és az utókornak.

FARKAS TAMÁS

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7732-2302>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

GABRIELE RODRÍGUEZ, Namen machen Leute. Wie Vornamen unser Leben beeinflussen [A név teszi az embert. Hogyan befolyásolják az egyénnevek az életünket?]

Verlag Komplett-Media GmbH, München/Grünwald, 2017. 248 lap

1. A Lipcsei Egyetemen bő száz éve van jelen kutatási területként a névtan, 1991-től pedig önálló szakként is választható a nevek vizsgálata. A tanszék mellett egy különleges intézet, a Namenberatungsstelle (névtani tanácsadó) is működik az egyetem keretein belül, amely közel hat évtizede látja el a nagyközönséget a nevekkel (főként egyénnevekkel) kapcsolatos információkkal. Ennek az intézménynek a munkatársa GABRIELE RODRÍGUEZ, aki 1994-től gyűjtött tapasztalatait összegzi 2017-ben megjelent kötetében.

2. A német egyénnévadási¹ szabályozás a legalapvetőbb elveit tekintve hasonló a magyarhoz: az örökölt családnév mellé szintén névlistából választhatnak nevet (neveket) a szülők, a listáról hiányzó nevek engedélyezése az anyakönyvi hivatal feladata, és az engedélyezett nevek felkerülnek a listára. Az egyénnévanyag azonban jóval nagyobb a magyarnál, és bővülési tempója, illetve típusai szerint is megengedőbb gyakorlatot tükröz. A hivatalnokok néhány nagyon általános alapelv szerint döntenek, kétély esetén pedig általában a lipcsei Namenberatungsstelléhez fordulnak szakvéleményért. GABRIELE RODRÍGUEZhez tehát részben tőlük, részben pedig gyermeküknek különleges nevet adni szándékozó szülőktől érkeznek megkeresések, de gyakran kap hívásokat a sajtótól, sőt egy-egy új művük szereplőinek nevet kereső íróktól is. Az intézet adatbázisa kb. félmillió olyan egyénnévi adatot tartalmaz, amelyet Németországban legalább egyszer bejegyeztek, és évente kb. ezer új névvel bővül. Az évi megkeresések száma eléri a 3000-et.

A kötet a több tízezer egyedi név vizsgálatából összeálló rendszert mutatja be, részben történeti, részben névrendszertani szempontból. A névtani kutató és tanácsadó intézet munkáját, mindennapjait ismertető bevezető (9–38) után a német egyénnévrendszer történetét tárgyalja a szerző három fejezetben a germánok névadásától (39–52) a kereszténység hozta változásokon át (53–68) egészen napjainkig (69–74); majd az utóbbi évtizedek trendjeit tekinti át, vezérfonala a névadás (illetve a névkeletkezés) motivációjának tipológiája (75–152).

RODRÍGUEZ tapasztalatai azt mutatják, hogy a korábban főként a helyi és családi hagyományokon alapuló névadást újabban egyre inkább felváltja a különleges, egyedi nevek

¹ A német *Vorname* terminust a következőkben *egyénnév*-ként használom.

keresése. A névtabuk (főleg politikai, vallási okokból mellőzött nevek; 75–89) szűk körétől eltekintve lényegében nincsenek korlátok a szülők fantáziájában, akik – ha az anyakönyvi hivatal negatív döntésével nem értenek egyet – gyakran bírósághoz is fordulnak, hogy gyermekük megkaphassa az általuk adni szándékozott nevet. Az új egyénnevek névadási motivációja rendkívül széles skálán mozog tehát, a szerző mégis igyekszik ezeket csoportosítani. Jellegetes típust alkotnak például a márkák, termékek neveiből alkotott egyénnevek: élelmiszerek, italok, gyermekjátékok, bútorok, sportszer- vagy akár autómárkák is szolgálhatnak a névadás alapjául, s ezeket nem egyszer anyagilag is ösztönözték a tehetősebb cégek (90–102). Számos névadási hullámot indított el a sport és a filmek világa, a sztárok nevei (111–142); az új nevek ezek mellett létrejöhetnek városok (149–152) vagy növények neveiből is (181–184). Különleges csoportot alkotnak azok az egyénnevek, amelyek korábban tipikusan az egyik nemre voltak jellemzőek, de újabban a másik nem tagjai használják, vagy pedig mindkét nem névállományába bekerültek. Ez utóbbi esetben a német hatóságok kötelezik a szülőt egy másik, a névviselő nemét egyértelműen jelző egyénnév anyakönyveztetésére is (143–148). RODRÍGUEZ „do it yourself nevek”-ként említi azokat az új neveket, amelyek hangalakja teljes egészében a szülők találmánya. Ezek általában több egyénnév, közszó vagy más tulajdonnév egyes elemeinek kombinációiként keletkeznek, pl. *Afrika x Europa > Afrope* (107–109).

A rendszerezést követő fejezetek a világ más pontjainak különleges névadási eseteire nyújtanak kitekintést (153–180): hosszabb, kb. egy-másfél oldalas bemutatást csak India, Kolumbia, Kuba és az Egyesült Államok kap, de egy-egy esetet Franciaországtól Kataron át Kínáig számos más országból említi a szerző; az utóbbiban pl. @ néven akartak egy gyermeket szülei anyakönyveztetni. Magyarország sajnos kimaradt a kötetből, holott a német olvasók számára bizonyára érdekes lehet a sajátjukhoz képest fordított, családnév-keresztnev sorrend, illetve a német szabályozásnál jóval szigorúbb magyar rendszer. A magyar névadás mindössze egyetlen példával jelenik meg a kötetben: *Marozsán Dzszenifer*, a magyar származású német válogatott futballista keresztneve azt hivatott szemléltetni, hogy a kelet-európai országok az idegen eredetű neveket gyakran saját helyesírásuk alapján anyakönyvezik (189). A példák sorát RODRÍGUEZ az igazán extrém esetekkel zárja: amerikai és német sztárok külön névadásaiból válogat néhány meghökkentő példát (190–198).

A kötet utolsó fejezete rövid összegzést ad, illetve a névválasztáshoz nyújt gyakorlati tanácsokat a leendő szülőknek: például a feltűnőbb, különlegesebb név mellé válasszunk hagyományosabbat is arra az esetre, ha a gyermek később mégsem lenne elégedett a névével, vagy gondoljuk végig, hogy mi magunk szívesen viselnénk-e a gyermekünknek szánt nevet (203–204).

3. A könyv tudományos-ismeretterjesztő jellegű, a szélesebb laikus közönségnek szól, ugyanakkor a névkutatással foglalkozó szakemberek is számos új információt kaphatnak a jelenkori német egyénnévadás területéről. A kötetben végig vezető szempont a névválasztásnak és a névadók, névviselők szociális körülményeinek a kapcsolata, valamint a nevekkel kapcsolatos attitűdök elemzése. Ennek kétségtől tudományos szempontból is legérdekesebb példája a német sajtóban *Kevinismus*-ként elhíresült jelenség (20–38).

Német nyelvterületen az 1960-as évben anyakönyveztek először *Kevin* néven fiúgyermeket, a név pedig alig negyedszázad alatt bekerült a hús leggyakrabban adott férfinév

közé. A kilencvenes évek elején két mozifilm (a Reszkesetek, betörők! és a Farkasokkal táncoló) is szerepet játszhatott abban, hogy a *Kevin* igazi divatnévvé vált. A középkortól kimutatható jelenség, hogy a névrendszerbe újonnan bekerülő egyénnevek gyakran először csak kevés adattal és csak a legfelsőbb társadalmi rétegben mutathatók ki, majd lassanként szivárognak le az alsóbb társadalmi csoportokba, az előkelőbbek viszont ekkorra általában már el is veszítik érdeklődésüket a név iránt. RODRÍGUEZ vizsgálatai alapján a név használatának felívelő szakasza megegyezik ezzel a régóta dokumentált tendenciával: a *Kevin* név az első időszakban különlegesnek számított, és főleg értelmiségi családok gyermekei viselték. Ami viszont a korábbi divatjelenségek pályájához képest teljesen más: a *Kevin* húsz év alatt nem csupán elveszítette a vonzerejét az iskolázottabb családokban, hanem a képzetlenebb rétegekben való elterjedése („lecsúszása”) után nagyon gyorsan negatív konnotációt is kapott, a lustaság és a butaság kifejezőjévé vált. Ennek okát a szerző sem találja, csupán sejtí, hogy a bulvármédiának és a Németországban nagy népszerűségnek örvendő komikus műsoroknak, valamint az internetnek is fontos szerepe lehetett a stigmatizálásban. A női nevek között ehhez nagyon hasonló pályát futott be a *Chantal* név.

Egy 2009-ben készült szakdolgozat attitűdvizsgálat keretében általános iskolai tanárokat kérdezett az egyénnevekkel kapcsolatos asszociációikról. Ennek eredménye szerint a tanárok valóban erős előítéllettel tekintenek bizonyos nevekre: úgy vélik, hogy az alsóbb rétegek neveinek (Unterschichtsnamen) a viselői gyengébb iskolai teljesítményt nyújtanak, magatartásuk pedig problémásabb. Ahogy egy tanárnő megjegyezte: „Kevin is kein Name, sondern eine Diagnose”, azaz a *Kevin* nem név, hanem diagnózis. A sajtó kritika nélkül és csak részleteket kiemelve kapta fel és terjesztette a tanulmány megállapításait, számos tényezőt figyelmen kívül hagyva, azt például, hogy a dolgozat Németországnak csupán két tartományára koncentrált, így a regionális különbségeket nem vette figyelembe, illetve azt, hogy a kevinizmus fogalma 2007 óta erősen tematizált jelenség a médiában, ez pedig a kutatás idejére már jelentősen befolyásolhatta a megkérdezettek véleményét.

4. A célközönség kiválasztásának megfelelően a könyv közvetlen és rendkívül olvasmányos stílusban, helyenként fanyar humorral íródott. Az egyes típusok leírását sok-sok példa színesíti, és végig érezni lehet a szerző személyes kapcsolatát az egyes névadási esetekkel, névviselőkkel. Mint írja: nemegyszer személyesen is találkoznia kellett a névviselővel ahhoz, hogy a nevről szakvéleményt készíthessen.

Bizonyára a könyv tudományos-ismeretterjesztő jellegéből adódik, hogy szinte egyáltalán nincsenek hivatkozások a szövegben, csupán néhány napilap és egyéb (nem szakmai) sajtótermék cikkei szerepelnek pontos megjelenési adatokkal, a szakmai bibliográfiai adatokról teljesen lemondott a szerző. Vélhetően ugyanez az oka annak, hogy a rövid irodalomjegyzékben szakkönyvek tételei is alig találhatók, azok is inkább mintegy javaslatként azoknak, akik a névetimológiák iránt érdeklődnek. A könyv fejezeteit bő független követi, ez egyrészt az egyik attitűdvizsgálatot szemléltető ún. onogramokat tartalmazza (228–246), másrészt különböző névlistákat: a németországi névdivatváltozásokat ábrázoló gyakorisági listákat a 20. század elejétől napjainkig (209–213), illetve néhány más európai és Európán kívüli ország jelenlegi névgyakorisági listáit (215–227).

Érdekes átnézni azt a gyűjteményt is, amely a Németországban engedélyezett és nem engedélyezett „különleges” nevek közül mutat be példákat (206–208). Az olvasó itt némi

következetlenségre figyelhet fel: a női nevek közül engedélyezték például a *November*-t, a *Januar*-t viszont nem; a *Po* [popsi] szintén az engedélyezettak között szerepel, a *Seerose* [tavirózsa] nevet viszont elutasították. Ezek az ellentmondások vélhetően azzal magyarázhatók, hogy a neveket más hivatalok, hivatalnokok véleményezték.

Az egyébként jól felépített, logikusan tagolt könyv szerkezete csak néhol sérül, ilyen például a növények nevéből létrejött egyénneveket bemutató rész, amely valamiért nem azok közé a fejezetek közé kerül, amelyek a névadási indítékok alapján csoportosítják a neveket, hanem a könyv végére, a más nemzetek különleges névadásait bemutató rész után, ráadásul ennek egyik alfejezeteként jelenik meg a karácsonnyal kapcsolatos alapszóra visszavezethető egyénnevek csoportja (181–185).

Mindezek az apróbb hibák persze eltörpülnek a könyv értékei mellett. Egyetlen komolyabb hiányosságként csupán az említhető meg, hogy a kötetnek nincs mutatója, így a nevek egyáltalán nem kereshetők; ha konkrét etimológiai információra van szükségünk, arra szinte csak véletlenül bukkanhatunk rá.

5. GABRIELE RODRÍGUEZ hatalmas korpusz és több évtizedes kutatómunka összegzéseként jelentette meg kötetét, amely nemcsak a nagyközönség (köztük a gyermeküknek épp nevet választó szülők), hanem a német egyénnéadás aktuális trendjeit kevésbé ismerő névkutatók számára is érdekes és hasznos olvasmány.

PÓCZOS RITA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2534-6265>

Debreceni Egyetem

Bölcsészettudományi Kar

NIKOLETTA KANAVOU, *The Names of Homeric Heroes. Problems and Interpretations* [A homéroszi hősök nevei. Problémák és interpretációk]

De Gruyter, Berlin–Boston, 2015. 187 lap

1. Az alább bemutatandó kötet nemcsak összegyűjti, rendszerezi és több szempontból vizsgálja Homérosz eposzainak névállományát, hanem az ókori névadás szokásait is taglalja, számos dolgot elárulva egyrészt az ókor emberének gondolkodásáról, hitvilágáról és társadalmáról, másrészt Homérosz korának irodalmi gyakorlatáról és technikáiról is.

KANAVOU a személynevek eredetének és magyarázatának egyik céljaként az irodalmi szöveg értelmezési lehetőségeinek bővítését tűzi ki. Mindemellett pedig olyan kérdéseket és problémákat tárgyal, mint például az ún. homéroszi kérdés névadásra való hatása és a névadási gyakorlat esetleges befolyása a homéroszi kérdésre. Egyszerűbben fogalmazva: fölmerül a lehetősége annak, hogy a két eposz neveinek különbségei az Íliász és az Odüsszeia szerzőségi kérdéséhez is új eredményekkel szolgálhatnak.

2. Mind az Íliászban, mind az Odüsszeiában rengeteg személynév szerepel – ez nem is lehet másként egy eposz esetében, amelynek az egyik legfontosabb kérdése az egyén